

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง สิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วง 2531-2553 คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรของการศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เป็นสมาชิกขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วง 2531-2553 ในพื้นที่ 19 จังหวัด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ อุบลราชธานี

2. กลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นใน 19 จังหวัด ได้กลุ่มตัวอย่างมา 10 ชุมชน ใน 10 จังหวัด (จังหวัดละ 1 ชุมชน) ชุมชนละ 100 คน รวมทั้งสิ้น 1,000 คน ดังปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 3.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจงใน 10 จังหวัด จังหวัดละ 1 ชุมชน

จังหวัด	ชุมชน
อุบลราชธานี	- เชื้อนปากมูล อำเภอปากมูล
นครราชสีมา	- เชื้อนยางบ้านไต้ อำเภอบ้านเหลื่อม
มุกดาหาร	- เชื้อนไชยะบุรี อำเภอกวานใหญ่
กาฬสินธุ์	- ป่าชุมชนบ้านห้วยผา อำเภอห้วยผึ้ง
ขอนแก่น	- ป่าชุมชนป่าสงวนแห่งชาติดงลาน อำเภอสีชมพู
บุรีรัมย์	- ป่าชุมชนบ้านตากแดด อำเภอนางรอง

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

จังหวัด	ชุมชน
มหาสารคาม	- ป่าชุมชนโคกหินลาน อำเภอวาปีปทุม
สุรินทร์	- ป่าชุมชนตาแก้ว อำเภอปราสาท
อุดรธานี	- ป่าชุมชนจอมศรี อำเภอเพ็ญ
ร้อยเอ็ด	- ป่าชุมชนบ้านหนองหลุบ อำเภอเมือง

3.1.2 เครื่องมือในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ทั้งปลายปิดและปลายเปิด โดยใช้แบบตรวจสอบรายการข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (Checklist) และมาตราวัดระดับ (Rating Scale) 5 ระดับ และแบบสอบถามแบบปลายเปิดสำหรับการแสดงความคิดเห็นทั่วไปและข้อเสนอแนะ

สำหรับเกณฑ์กำหนดค่าความสำคัญของข้อคำถามในแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าแต่ละข้อ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มาก

ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง น้อย

ระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

แบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

ตอนที่ 3 กลยุทธ์หลักในการระดมทรัพยากรเพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการจัดการทรัพยากร อาทิ ป่า ที่ดิน น้ำที่ยั่งยืน การเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน

ตอนที่ 4 การใช้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเชิงโดยเฉพาะการเปิดพื้นที่สื่อของเพื่อช่วยให้นักการเมืองและสังคมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

ตอนที่ 5 เครื่องมือในการต่อสู้ วิธีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมหรือวิธีการสร้างกรอบการจูงใจ

3.1.3 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

สำหรับการสร้างเครื่องมือในการวิจัยคณะผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนไว้ ดังนี้

1) ศึกษาจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่

- 2) กำหนดประเด็นการสอบถาม
- 3) สร้างแบบสอบถามจากประเด็นที่กำหนดขึ้น
- 4) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้
- 5) ปรับแก้ไขแบบสอบถามภายหลังการทดลองใช้แล้ว
- 6) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง ใน 10 จังหวัด จังหวัดละ 1 ชุมชน ชุมชนละ 100 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1,000 คน

3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยผู้วิจัยดำเนินการบันทึกข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ลงเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และวิเคราะห์ผลข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และคำนวณค่าร้อยละ (Percentage)

2. ข้อมูลในแบบสอบถามตอนที่ 2-5 วิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ข้อมูลที่เป็นระดับของความคิดเห็น จะมีเกณฑ์ในการแปลความหมายผลการวิเคราะห์ ดังนี้

กำหนดค่าพิสัยของแต่ละระดับโดยใช้สูตร

$$\text{พิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.8$$

ซึ่งทำให้ได้เกณฑ์สำหรับการแปลความหมายผลการวิเคราะห์ มีดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

3. เนื้อหาส่วนที่เป็นปลายเปิด แสดงความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

3.2.1 เครื่องมือในการวิจัย

การใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Groups) โดยประเด็นที่การสนทนากลุ่มประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

ประเด็นที่ 2 กลยุทธ์หลักในการระดมทรัพยากรเพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการจัดการทรัพยากร อาทิ ป่า ที่ดิน น้ำที่ยั่งยืน การเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน

ประเด็นที่ 3 การใช้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเชิงโดยเฉพาะการเปิดพื้นที่สื่อของเพื่อช่วยให้นักการเมืองและสังคมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

ประเด็นที่ 4 เครื่องมือในการต่อสู้โดยวิธีการสร้างกรอบวาทกรรมทางวัฒนธรรมหรือวิธีการสร้างกรอบการจูงใจ

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่มได้มาจากการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใน 10 จังหวัด จังหวัดละ 1 กลุ่ม กลุ่มๆ ละ 6 – 10 คน

ตารางที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม

จังหวัด	ชุมชน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
อุบลราชธานี	เขื่อนปากมูล	10
นครราชสีมา	เขื่อนยางบ้านไต้	10
มุกดาหาร	เขื่อนไชยะบุรี	10
กาฬสินธุ์	ป่าชุมชนบ้านห้วยฝา	6
ขอนแก่น	ป่าชุมชนป่าสงวนแห่งชาติดงลาน	9
บุรีรัมย์	ป่าชุมชนบ้านตากแดด	8
มหาสารคาม	ป่าชุมชนโคกหินลาน	7
สุรินทร์	ป่าชุมชนตาแก้ว	7
อุดรธานี	ป่าชุมชนจอมศรี	9
ร้อยเอ็ด	ป่าชุมชนบ้านหนองหลุบ	7

โดยประเด็นที่การสนทนากลุ่มตอน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรก ดังนี้

ตอนแรก เป็นการสนทนากลุ่มกับสมาชิกชุมชน/ชุมชนท้องถิ่นที่รวมตัวกันจัดตั้งป่าชุมชน 7 ชุมชน ได้แก่

1. ป่าชุมชนบ้านห้วยผา จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ป่าชุมชนป่าสงวนแห่งชาติดงลาน จังหวัดขอนแก่น
3. ป่าชุมชนบ้านตากแดด จังหวัดบุรีรัมย์
4. ป่าชุมชนโคกหินลาน จังหวัดมหาสารคาม
5. ป่าชุมชนตาเกาว์ จังหวัดสุรินทร์
6. ป่าชุมชนจอมศรี จังหวัดอุดรธานี
7. ป่าชุมชนบ้านหนองหลุบ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่สอง เป็นการสนทนากลุ่มกับสมาชิกชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ที่เคลื่อนไหวในเรื่องเขื่อน 3 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนที่เคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี
2. ชุมชนที่เคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนยางบ้านโต้น จังหวัดนครราชสีมา
3. ชุมชนที่เคลื่อนไหวเรื่องเขื่อนไชยะบุรี จังหวัดมุกดาหาร

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มาจากการสนทนากลุ่มหรือการสัมภาษณ์กลุ่ม คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)